

CIN

Centar za
istraživačko novinarstvo

**Istraživačko
novinarstvo**

**UPUTSTVO
ZA UPOTREBU**

IMPRESSUM

Skupština

Aida Čerkez, predsjednica
Mehmed Halilović
Rosemary Armao
Milenko Vočkić
Nebojša Milovanović

Direktorica

Leila Bičakčić

Uredništvo

Aladin Abdagić, glavni i odgovorni urednik
Mirjana Popović, zamjenica urednika

Redakcija

Azhar Kalamujić, Renata Radić-Dragić, Ermin Zatega, Merima Hrnjica, Selma Učanbarlić,
Sadeta Bajrović, Nino Bilajac, Vanja Stevanović, Jelena Jevtić

Menadžer za digitalne medije

Kenan Efendić

Produkcija

Mubarek Asani, producent
Eldar Muhić, kameraman

Provjera činjenica

Jasna Fetahović

Fotografija

Dženat Dreković

Grafički dizajn

Amir Hadžić

Prevodilac

Boris Mrkela

Administracija

Aleksandra Zelić, finansijska menadžerica
Jasmina Dervišević, office & HR menadžerica

UVOD

Istraživačko novinarstvo otkriva činjenice koje su namjerno skrivene od javnosti.

Da bi ih otkrili, istraživački novinari moraju vladati znanjem i vještinama koje novinarima inače nisu prijeko potrebne. Moraju razumjeti i znati analizirati javne dokumente, pratiti tok novca i u gomili podataka pronaći one koji su važni za dokazivanje korupcije i kriminala.

Istraživačko novinarstvo se najčešće bavi kompleksnim temama koje zadiru u: privatne biznise, poslovne odnose velikih kompanija, bankarstvo, kupoprodaju nekretnina i druge imovine pa je posao istraživačkog novinara rijetko kada jednostavan i lagan.

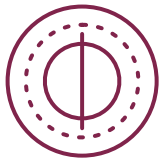
Međutim, to je jedini način da se napiše priča koja počiva na dokumentima i koja je svjedočenje o lošim ljudima i njihovim nedjelima, a na koju se oslanjaju i pravosudni organi koji takvo ponašanje mogu kazniti.

Istraživačko novinarstvo javnosti nudi istinu na osnovu koje se donose odluke i mijenja svijet.

Naša želja je da što više novinara piše priče koje mogu mijenjati svijet.

U ovom vodiču se nalazi dio našeg iskustva na tom putu. Nadamo se da ćemo ohrabriti druge kolege da krenu istim koracima.

PRIJEDLOG
novinara ili urednika

PRIJEDLOZI
čitalaca

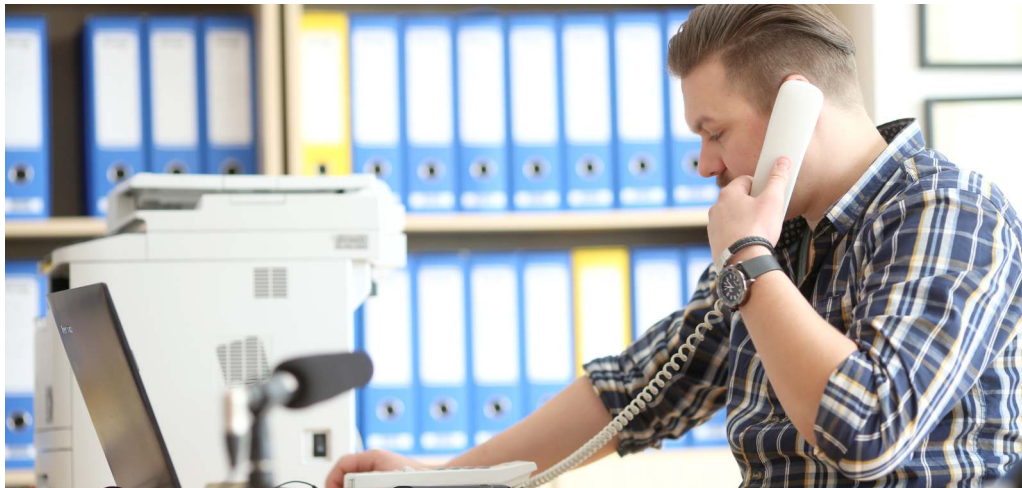
RAZGOVOR
s izvorom

VIJESTI
iz drugih medija

KAKO DO TEME ZA ISTRAŽIVANJE?

Ideje za teme o kojima ćemo istraživati dolaze sa više strana.

Obično novinari ili urednik uoče neobično ponašanje pojedinca, firme ili grupe ljudi i posumnjaju da bi to moglo biti nezakonito i štetno za opće dobro.

Ideja može doći i dok prelistavamo dokumente za drugu priču, razgovaramo sa kolegama i prijateljima, čitamo dnevnu štampu ili šetamo parkom. Nekada i građani „šapnu“ da negdje neko nešto sumnjivo radi.

Na novinarima je da utvrde da li se iza te informacije krije važna priča.

PREDISTRAŽIVANJE

Dug je put do odlaska na teren.

Novinar mora biti siguran da je ono što je čuo vrijedno istraživanja, jer će jedino tako uvjeriti urednika da treba nastaviti sa radom. Važno je da na samom početku naučimo pravila i zakone sistema u kojem se priča odvija kako bismo lakše razumjeli i brzo prepoznali važnost ljudi i odnosa na koje budemo nailazili tokom istraživanja.

O temi ćemo pričati sa kolegama koji su radili na sličnim pričama, pročitat ćemo sva istraživanja, „pročešljati“ sve medijske članke, pretražiti arhivu svoje redakcije i nezvanično razgovarati sa sagovornicima za koje mislimo da nam mogu reći više o temi.

SASTANAK

redakcije

PRETRAŽIVANJE

arhive

PRETRAŽIVANJE

medija

ČITANJE

zakona

RAZGOVOR

sa stručnjacima

SLANJE ZAHTEVA

prema ZOSP-i-ju

KOMUNIKACIJA

sa službenicima

PРАВНА

borba

HRPE

dokumenata

PRIKUPLJANJE DOKUMENATA

Dokument je dokaz. To je sveto pravilo u našem poslu i zato su oči svih istraživačkih novinara uprte u dokumente.

Nekada je za dobru priču dovoljan jedan papir, a mnogo češće se potvrda priče nalazi duboko skrivena u buntovima papira koje novinar izvlači iz javnih institucija, ustanova, firmi ili banaka.

Do njih se dolazi pozivajući se na zakone o slobodi pristupa informacijama koji daju pravo svim građanima da traže podatke od organa uprave.

Borba za dokumente je duga i mučna jer novinari, osim svog redovnog posla, moraju često pisati žalbe i tužbe usljed nepoštivanja ZOSP-i-ja.

Alternativne načine prikupljanja dokumenata učimo u praksi, procjenjujemo ih od slučaja do slučaja, ali uvijek moraju biti u skladu sa etičkim pravilima profesije.

ANALIZA DOKUMENATA

Istraživački novinari analiziraju prikupljene dokumente. Pronalaze u njima važne veze, prate puteve novca i poteze ljudi koje istražuju.

Dokazi se kriju u stotinama ili hiljadama stranica pa je važno da novinar zna kako ih tehnički klasificirati, obraditi i predstaviti kako bi lakše došao do tačnih zaključaka. To je tzv. data novinarstvo - novinarstvo budućnosti.

Za kompleksnije probleme mi tražimo pomoć programera, otkaćenih genijalaca i svih koji imaju istu strast za istinom kao i mi.

KLASIFIKACIJA dokumenata

ANALIZA podataka

DIJAGRAMI, MREŽE, grafičke veze

BILJEŠKE

PRIPREMA

ODLAZAK

na teren

INTERVJU

PREKUCAVANJE

intervjua

INTERVJU

Istraživački novinar na intervjuje odlazi spreman. To znači da je, kao najbolji advokat, iz dokumenata i od drugih ljudi već saznao odgovore na većinu pitanja koja želi postaviti. Naravno, želi da ih javnost čuje od sagovornika.

Intervjui sa ljudima koji su uradili loša djela znaju biti dugi i iscrpljujući pa novinar mora biti pomalo i psiholog kako bi od sagovornika dobio iskren i istinit odgovor.

Na intervjuima je jako važna dobra saradnja novinara sa fotografom i snimateljem.

Mnoge istraživačke priče se pamte po fotografijama na kojima su uhvaćeni izrazi straha, začuđenosti ili zbunjenosti na nečijem licu ili po snimcima koji su zabilježili sekunde tišine nakon postavljenog pitanja.

Upravo to o temi i osobi govori mnogo više od bilo kojeg opisa.

Svaki intervju naši novinari prekucavaju od riječi do riječi.

LISTA KRITIČNIH INFORMACIJA

Kada je duboko u istraživanju, novinar polako gradi kostur svoje priče, sklapajući kockice i otkrivajući sumnjive veze između naizgled nepovezanih lica.

Tada je i vrijeme za formulisanje glavne teze priče i pisanje „liste kritičnih informacija“ jer je novinar već saznao šta su uradili glavni junaci i naslućuje šta bi još o njihovim djelima mogao otkriti.

Lista kritičnih informacija je spisak glavnih tvrdnji o priči, njen kroki prikaz koji novinaru olakšava kretanje kroz istraživanje. Na jednom mjestu on pravi popis dokumenata koje već ima, onih koje treba da nađe i gdje treba da ih traži.

Kada urednik odobri ovaj korak, istraživanje može da se nastavi. Sa novim saznanjima i sadržaj liste kritičnih informacija se mijenja.

Nama u CIN-u ovaj jednostavni alat pomaže da se fokusiramo i ne odlutamo od glavnog cilja u istraživanju. Uz listu lakše pratimo čime raspolažemo, kuda priča vodi i šta još trebamo uraditi.

LISTA

KO, ŠTA, GDJE, KAKO?

ŠTA ZNAM

do sada?

GDJE ĆU NAĆI

ono što mi treba?

SUMIRANJE

podataka

IZDVAJANJE

glavne teze

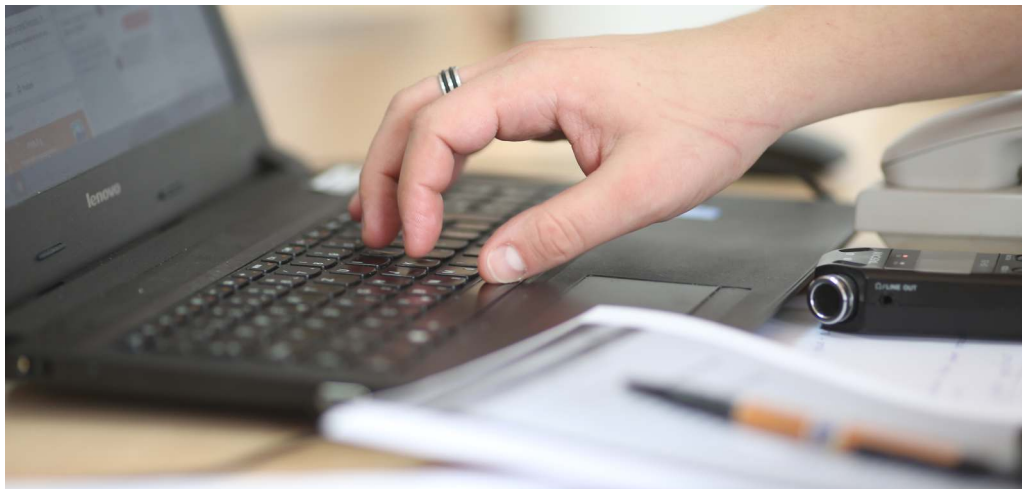
KONCIZNOST

JASNOĆA

TEZA ISTRAŽIVAČKE PRIČE

Pred kraj svog višemjesečnog istraživanja novinar već ima sasvim jasnu sliku o tome šta se desilo u njegovoj priči.

Posljednju fazu svog rada – pisanje teksta – počinje „brušenjem“ teze, glavnog događaja oko kojeg se vrti cijela priča.

Odgovor na pitanje *o čemu se radi u toj priči* je teza. Ona mora biti jednostavna i jasna kao dan.

U razgovoru sa našim kolegama provjeravamo snagu dokaza koji potvrđuju tezu.

Ako novinar može odbraniti tezu priče pred svojim kolegama, to će lako uraditi i pred javnosti.

PISANJE I UREĐIVANJE PRIČE

Prava borba počinje tek sada.

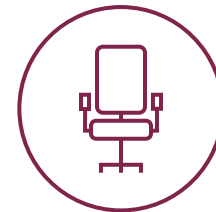
Iako je sve urađeno kako treba - lista kritičnih informacija, bilješke, glavne ideje, transkribovani intervjui, analizirani dokumenti - papir je i dalje prazan.

Istraživački novinar sazna mnoge informacije, pronađe stotine dokumenata i uvijek ima potrebu da sve to kaže svojim čitaocima. Nažalost, to je nemoguće. U priči obično ima prostora za mali dio toga - ono najbolje.

Kada riječi konačno nađu svoje mjesto na papiru, novinaru pomaže urednik „ubijanjem beba“ - brisanjem paragrafa, a ponekad i stranica nepotrebnog teksta. On provjerava i da li je priča dobro napisana - da li je u skladu sa profesionalnim standardima, da li su dokazi jasni i dovoljni, postoji li bolji ugao pripovijedanja...

Mi u CIN-u za većinu priča radimo i videopriloge pa paralelno sa tekstom radimo i scenarij za video, a producent sa timom za multimediju osmišljava i montira prilog.

PISANJE

UREĐIVANJE

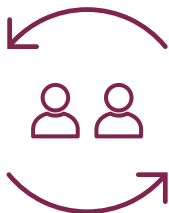

MONTAŽA

ZAJEDNIČKI RAD

dvoje kolega

PROVJERE, POTVRDE, ISPRAVNOST

DOKAZI, DOKAZI, DOKAZI

PROVJERA ČINJENICA

Kada je tekst konačno napisan i uređen, dolazi kraljica iritacije – provjera činjenica.

Kako ovo znamo? Najčešća je rečenica osobe koja provjerava činjenice i pitanje od kojeg se istraživačkim novinarima diže kosa na glavi.

Dokle tako? Dokle god novinar ne pokaže onome ko provjerava činjenice dokaz za svaku rečenicu napisanu u tekstu. Bez rasprave.

Svaka ozbiljna istraživačka redakcija ima osobe koje su zadužene za provjeru činjenica. U CIN-u su to iskusni novinari koji propituju dokaze i kontekste u priči kolega. Ako provjera činjenica ne potvrdi tezu, novinar mora nastaviti istraživanje ili odustati od priče.

Ovo je korak koji naše tekstove čini neosvojivom tvrdavom za sve koji žele sakriti istinu ili istraživačku priču nazvati manipulacijom, propagandom ili lažnom.

OKRUGLI STO

Uređen i provjeren tekst pred objavu, kao okupana beba pred spavanje, čeka svoje čitanje.

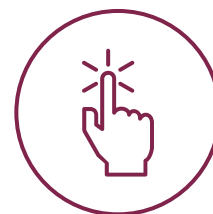
Autor, novinar za provjeru činjenica i još najmanje dvoje novinara kolega čitaju priču naglas. Oni raspravljaju o svojim dilemama u vezi sa rečenicama, tvrdnjama ili stilu pisanja. To je „okrugli sto“ i predstavlja prvi test pred publikom.

Teme istraživačkog novinarstva su komplikovane i rijetko su lako objašnjive čitaocima.

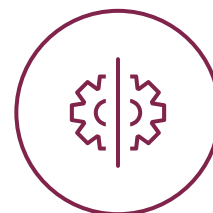
Na okruglom stolu tekst „čistimo“ od teških i nerazumljivih termina i opisa kako bi ga čitaoci lakše razumjeli.

Činjenice ne diramo.

PRVO ČITANJE

DORADA TEKSTA

INFOGRAFIKA

VIDEO

MAPA

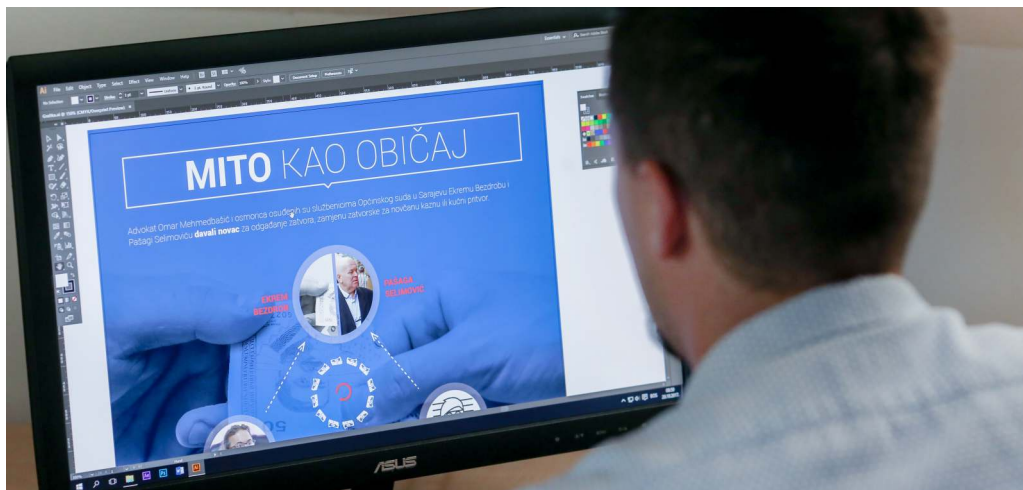
GRAFIKON

FOTO

MULTIMEDIJALNI SADRŽAJ

Mi u CIN-u znamo da nemaju baš svi čitaoci vremena da pročitaju duge istraživačke tekstove.

Ipak, računamo na njihovu radoznalost i potrebu da budu informisani pa im informacije nudimo u različitim pakovanjima.

Za one koji vole sliku - priču pričamo kroz videoprilog ili fotogaleriju, a za one koji su više slični nama i vole opise sa puno detalja - pišemo tekst.

Uz svoje priče mi objavljujemo i infografike, interaktivni timeline, grafikone, mape i druge vizuelne elemente koji pomažu čitaocima da razumiju priču, a CIN-u da dođe do što većeg broja čitalaca.

OBJAVLJIVANJE

33.800 KM

26.000 KM

18.300 KM

FARIS GAVRAN KAPETANOVIĆ - SAM SVOJ SU PERVIZOR

KOMISIJA ZA PRUŽENJE JAVNOG POSLUGA ZA ODBRANU PRUŽAČA DEFICITARNIH ZDRAVSTVENIH USLUGA

PROJEKAT EDUKACIJA O RACIONALIZACIJI FARMAKOTERAPIJE HRONIČNIH OBOLJENJA U KS

Dom svih naših priča je naša stranica www.cin.ba, ali mi svoje sadržaje besplatno ustupamo svim medijima u BiH, uz uvjet obaveznog navođenja izvora.

Na tome insistiram jer smatram da je važnim da provjerene informacije stignu do svakoga, ali da se pritom poštuju i autorska prava.

TV

ŠTAMPA

RADIO

INTERNET

AUTORSKA PRAVA

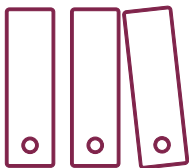

BAZE PODATAKA

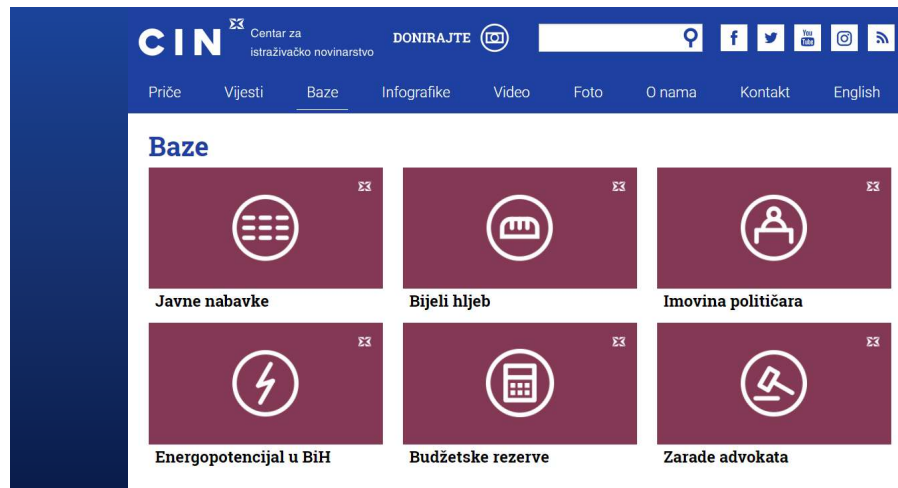
ARHIV

INTERNETSKE STRANICE

KORIST ZA GRAĐANE

BONUS ISTRAŽIVAČKOG
NOVINARSTVA

Novinari CIN-a su tokom godina rada skupili hiljade dokumenata i podataka. S obzirom na to da svjedoče o trošenju javnog novca, objavljujemo ih u tematskim bazama podataka kako bi bili „na klik daleko“ svima koji žele biti informisani.

Najpoznatije su naše baze o: imovini političara, javnim nabavkama, „bijelom hljebu“, energiji i budžetskim rezervama.

Uz svoj redovan posao, mi ovako radimo i posao javne uprave koja bi na svojim internetskim stranicama trebala objavljivati podatke od javne važnosti.